

Z rodinného alba Anny Faltýskové.

Theodor Böhm

* 21. prosince 1829

† 24. června 1912

Theodor (Bohdan) Böhm, tiskař, nakladatel, podnikatel a starosta, pocházel z Náchoda. Soukromě se vzdělával, krátce studoval v Praze na technice, pracoval v písařně českoskalcké přádelny. Jeho zálibou bylo vyřezávání a malování figurek, kterým se říkalo „betlémači“. Roku 1851 byl otcem povolán do Nového Města nad Metují, aby řídil nově zakoupenou kamenotiskárnu. Ta sídlila nejprve v pronajatých prostorách ve Willarsburském domě, v dnešní ul. Českých legií čp. 4. Na ručních strojích se v ní rozmnožovaly úřední tiskopisy, především oběžníky, neboli cirkuláře. Později Böhm rozšířil provoz, v roce 1855 převzal tiskárnu do svého majetku a od následujícího roku tiskl i barevnou litografii. Deset let po svém příchodu do Nového Města koupil zde na Krajském předměstí dvě staré chalupy čp. 71 a 72, které dal strhnout, a na jejich místě vystavěl litografický závod. V roce 1870 jej rozšířil o knihtiskárnu a později ještě o knihařství. Koncem 19. století se závod už rychle rozvíjel, byly v něm instalovány kamenotiskové rychlolisy a místo páry už pohon strojů obstarávala elektrická energie. Böhm se stal jedním z největších výrobců barevných litografických pohlednic. Pestrá byla i jeho nakladatelská činnost pro region – vydával verše, prózu i naučnou literaturu. Osou byla edice Obrázková knihovna pro mládež československou, vycházely zde loutkové a divadelní hry pro mládež, studentské kalendáře, ale i odborné publikace o tkalcovství. Nebyť Böhmova závodu, patrně by nevznikly mnohé knížky, které si dali tisknout soukromníci, instituce a spolky. Jak uvádí novoměstská publikace *Stopy starých časů* (2008), získala tiskárna v roce 1891 medaili na Jubilejní zemské výstavě v Praze a další v roce 1899 na velké výstavě ve Francii. Pamětní list ke stému výročí vynálezu litografie uvádí tisíc typů vytisknutých pohlednic. Na počátku 20. století bylo v Böhmově knihtiskárně 16 zaměstnanců, 2 mistři-faktoři a 3 praktikanti. Obsluhovali 5 tiskařských strojů, sazba se dělala ručně. Litografický ústav umělecký měl dvě části: dvoubarevnou litografii a chromolitografii. Zde bylo obvykle zaměstnáno 23 lidí. Pracovalo se 9 hodin denně. Je jisté nezbytné ocenit mistrovskou práci zdejších nadaných zaměstnanců, kteří přímo čarovali se štětcí a pery na hladkých litografických kamenech. K tiskárně také patřila krásná dekorativní zahrada s vodotryskem a sochami, letní veranda a zahradní domek ve skále na svahu k řece Metují, kde pobýval koncem 30. let 20. století i spisovatel Jaromír John. Theodor Böhm byl neobyčejně schopný a pracovitý člověk, který chtěl být vždy na výši doby a svůj závod opatřoval nejlepšími stroji. Za necelé čtvrtstoletí vybudoval z nejkromnějších začátků jednu z nejpřednějších tiskáren v Rakousko-Uhersku. Pochopitelně řešil i problémy, v náhodském archivu můžeme najít jeho dopis oznamující explozi parního kotle na bělidle v červnu 1895, nebo záznam o soudním sporu s mlynářem Ptáčkem. Lze si zde také prohlédnout plán na přístavbu tiskárny v roce 1907, či nahlédnout do domácího řádu (např. nutnost vyměňovat často sazečům ručníky, aby nedošlo k otravě olovem). Theodor Böhm se navíc angažoval v rozvoji dopravy, hospodářství a školství na Novoměstsku, zakládal hasičský sbor, třikrát byl zvolen starostou Nového Města nad Metují. Zvelebil lázeňské místo Rezek, kde si postavil vilu. Spolu s historikem Janem Karlem Hrašem působil v okrašlovacím spolku. (První zjištěnou publikací vydanou Böhmovým nakladatelstvím jsou právě *Povídky našeho lidu* Jana K. Hraše.)

Za své zásluhy byl Theodor Böhm roku 1901 při příležitosti oslav 400. výročí založení Nového Města nad Metují jmenován čestným občanem města. Zemřel 24. června 1912 ve věku 83 let a byl pohřben na novoměstském hřbitově. Majestátní pomníková stěna rodiny Böhmovy na hřbitově U Všech svatých se dochovala dodnes, hrobka byla bohužel zrušena.

Tiskařův syn Jindřich Böhm (1879–1914) převzal řízení závodu ještě za života otce, v roce 1905, kdy se také oženil se svou láskou, jednadvacetiletou Jifinou Nedomovou z Prahy. Zaměstnanci jim připravili zahradní slavnost s lampióny a vytvořili dvě krásná fotoalba – jedno firemní pro odcházejícího Theodora Böhma a druhé soukromé (např. s fotografiemi z rodinných výletů na hrad Potštejn) pro novomanžele. Jindřich si navíc vytvořil vlastní nakladatelskou značku dle své záliby – motiv s fotografickou kamerou. Bohužel zemřel ve věku 35 let za záhadných okolností na prudkou otravu. Vdova Jifina Böhmová pak podnik za pomoci zaměstnanců úspěšně vedla až do své smrti v roce 1945. Výroba se zaměřila zejména na nástěnné kalendáře, plakáty, obaly na potravinářské výrobky apod. Nakladatelská činnost již nepokračovala. Roku 1946 byl podnik transformován na družstvo Obal. Přesto byl o dva roky později znárodněn a připojen ke grafickým závodům v Cerveném Kostelci, s nimiž se později stal součástí národního podniku Severografia. Novoměstská i červenokostecká Severografia byla po revoluci zprivatizována pod názvem Helios Exprint a tiskárna byla definitivně zrušena po 142 letech v roce 1993.

Chátrající objekt je v současnosti proměněn na hotel Rajská zahrada. Motiv okénka z verandy Böhmových, která již podlehla zubu času, převzala architektka Helena Daňbujánová pro tvorbu designu hotelu i pro jeho logo. Uchovává tím vzpomínku na úspěšnou a významnou novoměstskou rodinu Böhmových a jejich kouzelnou zahradu nad řekou Metují. Zastavte se, zadívejte se a vraťte se na chvíli v čase. Třeba zaslechnete i zvuk tiskařských strojů.

Mgr. Markéta Mrázková

Reklamní plakát na likér Balkán. Státní okresní archiv Náchod.

Fotografie tiskárny Theodora Böhma z doby kolem roku 1905. Pocházejí z pozůstatosti Františka Prouzy, reprodukčního fotografa tiskárny. Městské muzeum Nové Město nad Metují.

Živovatelé: město Nové Město nad Metují ve spolupráci s Maticí českou, sekci Společnosti Národního muzea – únor 2017. Typografie, tisk: FAST digital print studio s. r. o., Praha 10. Kontakt: Matice česká, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1, tel. 224 497 333, matice_ceska@nm.cz.